

№ 26 (475)
Ліпень 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Новае выданне: «Астрамечаўскі рукапіс» –** стар. 3
- **Наша гісторыя: вандроўнік і калекцыянер Ігнацій Корвін-Мілеўскі –** стар. 4
- **Неабыякавыя развагі: слова продкаў помніць –** стар. 5

Пункт Дугі Струве

Фота Алеся САЧАНКІ

Барунскі базыльянскі манастырскі комплекс

Гумесны семінар «Метадычнае суправаджэнне дзейнасці публічных бібліятэк» маркетологаў цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм Астравецкага, Ашмянскага і Смаргонскага раёнаў прайшоў сёла з 19 па 21 чэрвеня. Размова вялася аб забеспячэнні адэкватнага рэагавання бібліятэк на сучасныя глабальныя змяненні, бо інавацыйнасць і крэатыўнасць у працы бібліятэчных устаноў

Тры дні абмену досведам

нальных культураў. Не абмінулі госці і Троіцкі касцёл у Гервятах, інтэр'ер і дызайн ландшафта якога ўсіх не пакінулі абыякавымі. Завяршыўся першы дзень рэгіянальнага семінара ў Рымдзюнскай бібліятэцы.

падзяліліся вопытам пошуку пазабюджэтных сродкаў, што вельмі важна ў наш складаны час. Пасля ўдзельнікі наведалі вёску Тупішкі, дзе пазначаны пункт Дугі Струве – помнік сусветнай спадчыны ЮНЕСКА, а таксама дзіцячую бібліятэку ў Ашмянах, Барунскі базыльянскі манастырскі комплекс, Кальчунскую бібліятэку-цэнтр сацыяльна-культурнай падтрымкі насельніцтва.

складанымі. Спадзяемся, што трохдзённы семінар,

прыклады плённай працы і абмен досведам дапамогуць бібліятэкарам дасягнуць пастаўленых задачаў.

Галіна ФРАНЦКЕВІЧ,
метадыст аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Астравецкай ЦБС

У Кальчунскай бібліятэцы Ашмянскага раёна

зусім не капрыз, а запатрабаванне часу.

Першымі прымалі гасцей-суседзяў астраўчане, якія расказалі аб сваёй дзейнасці і паказалі вынік працы на прыкладзе Астравецкай цэнтральнай раённай бібліятэкі, Мальскай сельскай і Гервяцкай сельскай бібліятэкі-цэнтра нацыя-

Другі дзень прайшоў на Ашмяншчыне. Дзейнасць бібліятэчных устаноў гэтага раёна быццам не адрозніваецца ад астравецкіх, але пахваліцца там было чым. Да прыкладу, Гальшанская сельская бібліятэка рэалізавала праект «Дуга, аб'яднаючая народы і культуры», а ашмянскія калегі

Трэці дзень правялі ўжо на Смаргоншчыне, дзе пазнаёміліся з працай гарадской бібліятэкі № 2, Жодзішкаўскай сельскай бібліятэкі і Ракавецкай бібліятэкі-клуба. Апошняя ўстанова сустрэла гасцей сапраўдымі вячоркамі. А ў цэнтральнай раённай бібліятэцы ўдзельнікі семінара пазнаёміліся з мастачкай Ага Мах і яе творчасцю, наведлі таксама зімні сад політэхнічнага ліцэя горада.

Бібліятэчная справа знаходзіцца на шляху зменаў: выкарыстанне маркетынговых сродкаў дапамагае бібліятэчным установам прыцягнуць увагу карыстальнікаў, стварыць ім камфортныя ўмовы, задаволіць запыты, якія апошнім часам становяцца больш

У Рымдзюнскай бібліятэцы Астравецкага раёна

Мастачка Ага Мах у Смаргонскай бібліятэцы

Бен-Іегудаўскія чытанні

6 ліпеня ў ваколіцах мясцовай Лужкі (з захаваннем мясцовай гаворкі – націск на «у»), у канферэнц-зале школы ў в. Верацеі, што на гістарычнай Дзісеншчыне, а цяпер гэта Шаркаўшчынскі раён, адбылася рэгіянальная краязнаўчая канферэнцыя «Бен-Іегудаўскія чытанні». Гэта лагічны працяг традыцыйных краязнаўчых канферэнцыяў, якія штогод у Германавічах ладзіць актывіст краязнаўчага руху на Віцебшчыне Ада Райчонок.

На гэты раз мерапрыемства арганізавалася супольнымі намаганнямі: далучыліся Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, нацыянальная кампанія «Будзьма беларусамі!». Удзельнікамі і гасцямі былі краязнаўцы і даследчыкі з Віцебшчыны, Мінска, Гродна і іншых мясцінаў. Шырокае прадстаўніцтва было з Полацка – сябры мясцовага яўрэйскага дабрачыннага цэнтру «Хэсэд Эфраім» і краязнаўчага клуба «Палачанін».

Канферэнцыя нездарма была прысвечаная ўраджэнцу Лужак Элэзеру Бен-Іегуду (Лазару Перэльману). Выбітны прадстаўнік яўрэйскага народа не толькі наш зямляк, ён сімвал адраджэння нацыянальнай мовы для кожнага

народа, што вельмі актуальным з'яўляецца і для беларусаў. А вывучэнне і папулярназацыя яўрэйскай спадчыны ў Беларусі неабходныя, бо спадчына гэтая з'яўляецца вялікім складнікам культурнага ландшафту на нашай зямлі.

Пад час канферэнцыі прагучалі даклады рознай тэматыкі. Вельмі цікавымі і змястоўнымі былі выступы Паўла Касцюкевіча, Іны Соркінай, Алы Вярцінскай, Генадзя Плавінскага, прысвечаныя як асабе Бен-Іегуды, так і штодзённаму жыццю і гісторыі Лужак і наваколля. Прадстаўнікі Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры акрэслілі праблемы захавання і інтэрпрэтацыі яўрэйскай культурнай спадчыны і ўшанавання памяці ахвяраў Другой сусветнай вайны.

Потым адбыліся мітынг памяці на брацкай магіле ахвяраў Лужацкага гета, прагляд дакументальнага фільма «Шэсць стагоддзяў на беларускай зямлі» вытворчасці студыі «Брэнтстар» – лаўрэата Рэспубліканскага конкурсу, які праходзіў у межах фестывалю нацыянальных культур у 2008 г., за лепшае асвятленне міжкультурнага і міжнацыянальнага дыялогу. А завяршылася канферэнцыя невялікім канцэртам.

Жалобны мітынг на магіле ахвяр Халакосту побач з Лужкамі

Школьнае краязнаўства

Будзе этнаграфічны музей

Багацейшыя фонды нашых школьных музеяў, сабраныя за шматгадовую пошукавую дзейнасць, павінны не захоўвацца ў сховішчах, а радаваць вока наведнікаў.

Нягледзячы на тое, што мы стварылі ўжо тры музеі, шмат падаравалі экспанатаў іншым музеям, нашыя фонды павялічваюцца дзякуючы пошукам школьнікаў і падарункам шматлікіх рупліўцаў. Цяпер агульныя фонды складаюць больш за 25 тысячаў знаходак. Задума пабудавання тэрыторыі школы музей у нас была даўно. Але адсутнасць сродкаў не дазваляла рэалізаваць планы. Нарэшце, дзякуючы фінансавай падтрымцы ўпраўлення сельскай гаспадаркі Мёрскага райвыканкама і асабістым ахвяраванням дырэктара школы В. Атрошка і настаўніка гісторыі В. Ермалёнка, удалося выкупіць старую хату сям'і Бялевічаў у вёсцы Чапукі.

Пабудаваны ў 1930-я гады са старога лесу будынак добра паслужыць справе размяшчэння ў ім этнаграфічных рэчаў розных часоў. Цяпер пачалася падрыхтоўчая праца. Рабочыя школы знялі абшалеўку дома, паднялі падлогу, разабралі пліту і печ, знялі шыфер са страхі, разабралі сені. Пэўную дапамогу аказваюць рабочым Антон Ермалёнак і Вітаўт Ермалёнак.

Пры падтрымцы загадчыка Мёрскага РАА В. Драба была выдзелена машына для перавозкі матэрыялаў. У старой хаце захавалася шмат этнаграфічных рэчаў, якія таксама былі перавезеныя. На гарышчы засталіся некаторыя дакументы, паштоўкі, фотаздымкі, два тэстаменты. За ліштвамі вакна быў знойдзены цікавы рэцэпт Новапагосцкай аптэкі, датаваны 1913 годам. Такім чынам, будучая экспазіцыя нашага этнаграфічнага музея папоўніцца аўтэнтычнымі рэчамі.

Паводле «Мёрскай даўніны» – выдання рады музеяў Мёрскай СШ № 3 і гуртка «Арганаўты мінулага»

Антон АСТАПОВІЧ

Ф.С.П-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету **63320**

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 20 __ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____ руб.	

на 20 __ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

На тым тыдні...

✓ **11 ліпеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь **адкрылі выстаўку «Minsk: дарога даўжынёю ў 60 год»**, прысвечаную гісторыі развіцця мотатэхнікі ў нашай краіне. На выстаўцы прадстаўлены ўзоры матацыклаў ад М1А і М1М да самых апошніх мадэляў.

✓ **11 ліпеня** ў галерэі «Ў» адбыліся **творчы вечар Magnus Ducatus Poesis (Вялікае Княства Паэзіі) і адкрыццё фотавыстаўкі «Водбліскі Вялікага княства» Альгімантаса Александравічуса.**

У вечарыне бралі ўдзел літоўскія (Эўгеніюс Алішанка, Владас Бразюнас, Марыюс Бурокас, Антанас А. Ёнінас, Альвідас Шляпікас) і беларускія (Андрэй Адамовіч, Алесь Башарымава, Вера Бурлак, Галіна Дубянецкая, Алесь Разанаў) паэты. Рэй вёў Андрэй Хадановіч, а музычную атмасферу ствараў выступ Тодара Кашкурэвіча.

Падрабязней – у наступным нумары.

✓ **11 ліпеня** ў Рэспубліканскай галерэі «Палац мастацтва» адкрылі **мастацкую выстаўку Валерыя і Міхаіла Свістунных.** Выстаўку можна наведаць да 28 ліпеня.

Дзе вярта пабываць

Сэрцам адданыя Беларусі

Выданні беларускага замежжа складаюць каштоўны пласт культурнай спадчыны нашай краіны. Землякі зрабілі важкі ўклад у развіццё і папулярназацыю беларускай культуры і навукі ў свеце, аказалі ўплыў на гісторыю чалавецтва. Пра гэта яшчэ раз нагадваюць кнігі, прадстаўленыя на выстаўцы «Сэрцам адданыя Беларусі», якая працуе ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь з 25 чэрвеня.

Многія выданні надрукаваныя ў суседніх з Беларуссю дзяржавах, дзе жыўць этнічныя беларусы, а некаторыя ўбачылі свет на далёкіх кантынентах, дзе таксама ёсць беларускія дыяспары. Шмат з прадстаўленых на выстаўцы кніг з-за невялікай колькасці тыражу ці аддаленасці месца выдання з'яўляюцца ў Беларусі бібліяграфічнай рэдкасцю.

Рэтраспектыва выстаўкі дае ўнікальную магчымасць у адной экспазіцыянай прасторы ўбачыць кнігі на беларускай мове, выдадзеныя ў ХХ – пачатку ХХІ стагоддзя ў Англіі, Германіі, ЗША, Латвіі, Літве, Малдове, Польшчы, Расіі і іншых краінах свету. Навуковыя даследаванні, літаратурныя творы, размешчаныя для прагляду, падкрэсліваюць плённую дзейнасць нашых суайчыннікаў за мяжой. Літаратура беларускага замежжа з'яўляецца адметнай і яркай старонкаю, якая арганічна ўваходзіць у самабытную беларускую культуру, спрыяе яе велічы і багаццю.

Усе прадстаўленыя на выстаўцы выданні можна замовіць у электронным каталогу праз інтэрнэт або непасрэдна ў бібліятэцы.

Выстаўка бясплатная, працуе штодня, акрамя суботы і нядзелі, з 10.00 да 19.00 без перапынку на абед. Для наведвання неабходны чытацкі білет бібліятэкі або пашпарт (тэлефон для даведак 222-42-90).

Святлана ПАЎЛАВІЦКАЯ

Індывідуальная падпіска

1 месяц	15 850 руб.
3 месяцы	47 550 руб.
6 месяцаў	95 100 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц	16 196 руб.
3 месяцы	48 588 руб.
6 месяцаў	97 176 руб.

Падпіска на нашу газету можна з любога месяца. Будзьма разам, сябры!

Выданні краязнаўчай краіны

100 асобнікаў па 100 старонак

Наш пастаянны падпісчык Іван Панасюк даслаў у рэдакцыю цікавае паведамленне пра новае краязнаўчае выданне – «Астрамечаўскі рукапіс», якое пачало выходзіць на Брэстчыне. Паводле фармату гэта 100-старонкавы часопіс культурна-гістарычнай, фальклорна-этнаграфічнай і краязнаўчай тэматыкі. У выданні друкуюцца артыкулы на беларускай і рускай мовах з чорна-белымі і каляровымі ілюстрацы-

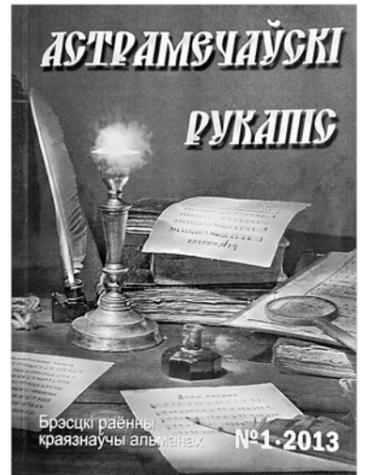
ямі. Новы краязнаўчы альманах мае наклад 100 асобнікаў. У ім прапанаваны розныя рубрыкі: «Астрамечава і «астрамечаўцы», «Чароўныя спевы спадчыны», «Бацькоўскія сцэжкі», «Дом рамёстваў», «Малое дрэва», «Старонкі гісторыі», «Святло праваслаўя», «Літаратурная сядзіба», «Кніжная зала», «Вярнісаж», «З бабулінага куфра», «Калаўрот культурнага жыцця». Рэдактарам і ўкладальнікам альманаха з'яўляецца Аляксандр Валковіч.

Назва для альманаха таксама абраная не выпадкова: так называецца знакаміты зборнік духоўнай і свецкай музыкі, песень і танцаў XVII стагоддзя, які знайшлі навукоўцы ў Ягелонскай бібліятэцы Кракаўскага ўніверсітэта ў Польшчы. Аказалася, што карані рарытэта знаходзяцца на астрамечаўскай зямлі, пра што падрабязна пісаў Адам Мальдзіс, які і прапанаваў вярнуць сапраўдную назву рукапісу і перастаць называць яго «Полацкім сшыткам».

Альманах «Астрамечаўскі рукапіс» – афіцыйнае выданне. Яго заснавальнікамі сталі Брэсцкі раённы выканаўчы камітэт, аддзел культуры райвыканкама і раённы Дом рамёстваў.

Напрыканцы хачу адзначыць, што свет пабачыў ужо другі нумар альманаха, таму не марнуйце час – знаходзьце і чытайце новае краязнаўчае выданне!

Наста КАДЫГРЫБ

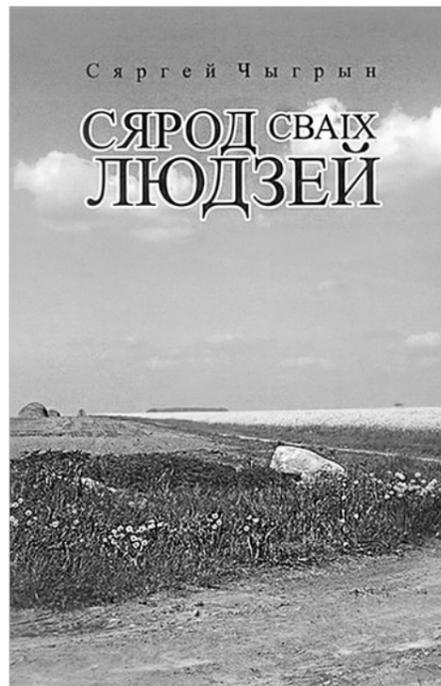

Слонім здаўна быў цэнтрам асветніцтва, горадам, дзе ва ўсе часы знаходзіліся руплівыя збіральнікі памятак зямлі беларускай. Згадаем хаця б некаторых гісторыкаў, пісьменнікаў, людзей, чыё чулае стаўленне да слова прыносіла плён усяму грамадству, рабіла Слонім багацейшым і святлейшым, пашырала духоўна-прасторавыя межы гэтай старонкі. Іосіф Стаброўскі, Гальяш Леўчык, Сяргей Новік-Пяюн, Анатоль Іверс, Алег Лойка, Янка Саламевіч, Мікола Арочка, Васіль Супрун, Іван Сяргейчык... Здаецца, імёнаў можна назваць безліч. У кожнага са згаданых асобаў – свая павязь са Слонімскім краем. М. Арочка шмат гадоў жыў там, пакінуўшы Мінск, толькі летась вярнуўся, бо моцна хварэе. У Слоніме дажываў свой век А. Лойка. У вялікі вырай паляцеў са слонімскай вёсачкі празорлівы даследчык беларускай культуры і літаратуры Я. Саламевіч. І ці не самая яркая зорка ў асяродку гэтых імёнаў – Сяргей Чыгрын, які нарадзіўся ў вёсцы Хадзавічы і доўгія гады жыў у Слоніме. Драматург, перакладчык, публіцыст, паэт, гісторык, руплівы журналіст, які гэтыя і іншыя свае «прафесіі» паставіў на службу аднаму і галоўнаму клопату – краязнаўчай працы, які з рэгіянальнага краязнаўца вырас у дасведчанага, высокапрафесійнага збіральніка гістарычнай памяці беларускай культуры, літаратуры, мастацтва. Пераконвае ў гэтым яго новая кніга – «Сярод сваіх людзей». Складзеная з матэрыялаў розных жанраў, яна ўяўляе сабою шырокае мазаічнае палатно для стварэння радзімазнаўчага партрэта нашай Айчыны.

Асноўным раздзелам кнігі папярэднічае нарыс С. Чыгрына «З аўтабіяграфіі аўтара кнігі». Асабліва важны гэты тэкст для чытача, якому даводзіцца ўпершыню знаёміцца з аўтарам. А мы звернем увагу на адну толькі акалічнасць – пералічым кнігі, якія напісаў і выдаў С. Чыгрын: «Янка Купала і Слонімшчына» (1993), «Родам са Слонімшчыны» (2003), «Пакліканыя на родны парог» (2005), «Чамыры і чамароўцы» (2006), «У пошуках слоніmsкіх скарбаў» (2007), «Беларуская Беласточчына» (2008), «З беластоцкай зямлі» (2008), «Мастак Антон

Радзімазнаўчыя абсягі

Карніцкі» (2009), «Жыў роднай песняй» (2010), «Альбярцін» (2011), «Па слядах Купалы і Коласа» (2012), «Такі іх лёс» (2012),

«Слоніmsкія падмуркі» (2012)... Дадайце яшчэ некалькі зборнікаў вершаў: «Шчырая Шчара» (1993), «Горад без цябе» (1999), «Лірыка» (2007), «Камень Міндоўга» (2009). Пагадзіцеся, плён уражлівы!..

Новая кніга падзеленая на чатыры раздзелы: «Сцежкі Бацькаўшчыны» – пра ўрадженцаў Беларусі, памежных земляў, лёс якіх, як правіла, быў звязаны з іншымі, часам вельмі далёкімі ад Айчыны старонкамі; «Гутаркі» – дыялогі пісьменніка з Анатолем Клышкам, Алесем Сярожкіным. Анітай Барутай-Садкоўскай, Віталем Скалабанам, Віктарам Шведам, Валерыем і Нінай Анішчыкамі, Сяргеем Худзевым; «Пра кнігі» – рэцэнзіі на краязнаўчую і мастацкую літаратуру апошніх гадоў; «Ліставанне» – пра эпістоларыю, якая сабралася ў С. Чыгрына ў выніку стасункаў з Лявоном Луц-

кевічам, Лявоном Шпакоўскім-Случанінам, Міколам Канахам.

У першым раздзеле асабліва ўражлівым падаецца нарыс «Янка Купала і Гродзеншчына». С. Чыгрын па крупінках сабраў звесткі, што раскрываюць павязь народнага песняра Беларусі з Гродна, Гродзеншчынай. «Упершыню сюды ён завітаў напачатку кастрычніка 1909 года», – піша аўтар кнігі «Сярод сваіх людзей». І далей: «...Менавіта Барыс Даніловіч прапанаваў Янку Купалу паехаць у яго маёнтак Бенін Наваградскага павета і стаць у працяглым маёнткам. Купала ахвотна пагаджаецца. У кастрычніку 1909 года пясняр ужо ў Беніне. Там ён піша вершы «Памаліся», «З кірмашу», «Прад світаннем». 23 кастрычніка паэт стварае вершы «Ноч за ночкай», дасылае некалькі допісаў у «Нашу Ніву» пад рознымі псеўданімамі. Усё гэта было створанае за нейкіх дзевяць дзён у Беніне...». Праўда, планы памяняліся, і з Беніна Купала паехаў на вучобу ў Пецярбург. Ужо з гэтага нарыса аўтар пераконвае чытача: яго даследаванні і гэтым разам уяўляюць надзвычайную цікавасць для літаратурнага краязнаўства Гродзеншчыны. Шкада, што чарговы раз даводзіцца казаць пра невялікія тыражы кніг слоніmsкага даследчыка. Хіба ж не ў кожнай школе, дзе вывучаюць родную літаратуру, павінна быць кніга з распаведаннем пра «гродзенскія старонкі» ў жыцці і творчасці Купалы?! А тыраж жа – 100 асобнікаў.

Сярод матэрыялаў «Гутарак» асабліва цікавасць уяўляе дыялог пісьменніка з мовазнаўцам, літаратарам Анатолем Клышкам – «Буквар – першае свядомае далучэнне дзіцяці да роднай мовы». Праз размову двух зацікаўленых асобаў паўстае велічнасць той справы, якую ўсё жыццё робіць А. Клышка. Беларускі «Буквар» ніколі не меней знакавы, чым яго аналагі ў славянскім свеце, а часам – і шмат вышэй. Не выпадкова паддаецца ў адным з пытанняў С. Чыгрына і наступная цытата з

кнігі Валерыя Наруська «Учым ребёнка чытаць. Как? Где? Когда?»: «Букварь Анатолия Константиновича Клышки в методическом плане удивителен и уникален. Могу утверждать это с полной ответственностью, поскольку ничего подобного я не нашёл в более чем трёхтысячной коллекции Юриса Цибульса (латышские калекцыянер буквароў. – С.Ч.). Есть буквари, которые превосходят букварь Клышко в оформительском отношении, но ни один из них не сравнится с его методической проработкой». Гутарка з А. Клышкам пабудаваная такім чынам, што перад чытачом паўстае і аўтар першага школьнага падручніка, і ўся гісторыя беларускага «Буквара». І паўстае гэтая гісторыя рэальна, у параўнанні. Чытаеш – і бачыш яскравую карціну тэмы, яе шырокія абсягі. Відаць па ўсім, што як вопытны публіцыст С. Чыгрын рыхтуецца да сустрэчы са сваімі суразмоўцамі, рыхтуецца да гутарак з імі. Раздзел, пра які мы гаворым, выяўляе і надзвычайную шырыню зацікаўлення краязнаўчага пісьменніка. Не выпадковымі з'яўляюцца яго сустрэчы з архівістам, гісторыкам беларускай літаратуры Віталем Скалабанам, выдаўцом газеты «Беларускі калекцыянер» Алесем Сярожкіным. Чытаючы дыялог з апошнім, мне нават падумалася, што з часам С. Чыгрын выдасць кнігу пра калекцыянераў беларускі. А чаму б і не?! Чаму б не распавесці пра А. Лойку як пра філатэліста альбо пра Адама Мальдзіса як пра філакартыста? Ці – пра Я. Саламевіча як пра збіральніка календароў... Альбо – пра Вячаслава Рагойшу як пра гаспадара прыватнага краязнаўчага музея... Ці – пра Сяргея Панізьніка як пра збіральніка беларускі...

Знаёмства з многімі матэрыяламі (не толькі ў раздзеле «Гутаркі») пераконвае: С. Чыгрын – генератар мноства творчых ідэяў. І, пэўна ж, бальшыня з іх будзе рэалізаваная. Працуе краязнаўчы пісьменнік са Слоніма настойліва і напружана. І, несумненна, наперадзе ў яго – многія сустрэчы з чытачом.

Максім ПРЫТЫКА

(Заканчэнне.
Пачатак у № 25)

Ген беларускасці

Роздум над старонкамі твора

Шмат часу мінула,
а жыве ў душы бы-
лой вучаніцы пер-
шая настаўніца.

Аўтарка спрабуе зазір-
нуць у сны маленства, па-
гушкацца на арэлях успа-
мінаў. У часы, калі

*Гулялі ў дочкі-маці,
То на дворыку, то ў хаце,
Іх на гушкалцы каталі...*

(лялек, зразумела)

*...Хворым лекі раздавалі.
І лячылі, і вучылі,
Малявалі і лічылі...
Пелі ў рупар-чапалю
Песні нашаму сялу.*

Да працы ж дзяцей пры-
вучалі з маленства. «Бабка
ў пяць альбо ў чатыры з ка-
ляскай выязджала ў лес па
дровы... Па сухія лапкі-гол-
ле... Мы як тыя мурашы,
лапкі-трэсачкі сцягалі, на
каляску падавалі. А бабуль-
ка падпраўляла, спраўна
голле ўціскала... Брацік
Грыша браў каляскі доўгі
дышал. Што ўзяць з нас,
мы – дзяўчынкі, ён усё ж
такі – мужчынка». Плямен-
ніка Грышку дзядзька Пят-
рок навучыў плесці ко-
шыкі.

Уваскрэшаны ў творы і
кірмаш у Слуцку, што пра-
ходзіў з паўстагоддзя таму,
куды і дзядзька адвозіў свае
вырабы. А прывозіў дадому
пачастункі. Дзеці ахвотна

Т. Трафімава

яго сустракалі на пагорку:
«Кожнаму – па булцы з ма-
кам, каб ніхто – крыў бог –
не плакаў».

У паэме адчуваецца су-
вязь пакаленняў, непаруш-
насць адзінства людзей з
родным кутком. Гаворыцца
аб непазбежнасці вяртання
ў любым абліччы:

*Мож, ластайкай
вясновай,*

*Мож, коласам
жытнёвым,*

Мож, песняй,

Мож, словам

Я вярнуся ў Манькова.

Мож, першаю пралескай

Я прагнуся на узлеску.

Добра памятаецца баць-
коўскі наказ з дзяцінства:

«Дзе б ні быў, сваёй зямлі-
цай не саромся ганарыцца». Бадай, таму людзі ма-
раць пабываць у мясцінах,
дзе з'явіліся на свет і вы-
раслі, куды ім бацькі пры-
носілі рэштку хлеба з да-
рогі – ад зайчыка:

*Еш, дачушка, пачастункі,
То ад зайчыка ласункі.*

Вось ужо і прапраўнучка
Арынка падростае. «Умацу
карані нашай дружнае
сям'і. З веку у век і з году ў
год хай не зводзіцца наш
род». Да трыумфу жыцця
заве «Вёска пад ліпамі».

У роднай вёсцы

Проста і прыгожа паэтка
звяртаецца да мінулага ў
сваіх думках. Разам з ба-
булькамі спявае іх песні.
Шмат якіх яшчэ песень
спявае паэтка. Споведзь
сваю называе яна казкай,
што з'яўляецца рэчаіснас-
цю яе маленства.

Шасцёра дзяцей гада-
валі Іван з Аню-
тай. З часам не ста-
ла маці. Нязвыклым, няў-
тульным зрабіўся свет.
Цяжка было дзецям жыць
без маці на тым родным ла-
піку зямлі, над якім зорка
Мілавіца глядзіцца ў кры-

ніцу яе дзяцінства. Усё бу-
дзе добра, будзе струменіць
жыццё – запэўнівае чытача
паэтка, крыніцы заўжды
людзей сучащаць і зрабляць
шчаслівымі.

Пазнікалі былыя вёскі са
стрэхамі з саломы, кулямі
накрытыя. Свой век дажы-
ваюць дахі з шыферу, парос-
лыя мохам. Глядзяць людзі
на птушак: «Мож, тыя ку-
рапаткі – гэта я ля роднай
хаткі».

Здавалася, яно, тое міну-
лае, будзе заўсёды, куды ж
яно дзенецца? Усе і ўсё бу-
дуць адвечна такімі, як і ў
маленства час – як курганы
і неба. Але...

*Чым далей мінае час,
Тым усё бліжэй да нас.
Тыя сцэжкі...*

*вокны... клямка...
І прыветлівая брамка,
Млын рыпучы, ветравы,
Хвалі спелай збажыны.*

**Сваімі вершамі Т. Тра-
фімава дапамагае вярнуць
у свядомасць код беларус-
касці. Дзе ён, ген той, ха-
ваецца, што беларусаў бе-
ларусамі робіць? Паэтка,
напэўна, пра гэта падсва-
дома ведае... Адае беска-
рысна здольнасці, талент
на карысць Беларусі. Ма-
быць, у родзе Пятровічэй
іх паабрала, ці ў Шахно-
вічэй. Не выключаяецца – у
Янучкоў.**

**Аляксей
БАЛАХАНУ,
г. Орша**

Неаб'якавыя нататкі

У слоўцы — памяць стагоддзяў

Гаворка, звычкі, людзі кожнага месца гэтак жа непаўторныя, як адбіткі пальцаў чалавека. З выгляду ўсё нібыта аднолькавае... Па Беларусі ёсць безліч Забор'яў, Замошшаў, Залессяў, Замосцяў, Забалоццяў і гэтак далей. І як асобныя петлі і завітушкі на пальцах, так і свае слоўцы, сваё вымаўленне, свае назовы пагорачкаў, лажкоў ды пералескаў адрозніваюць гэтых аднайменцаў так, што памыліцца немагчыма. Сам вясковы люд ставіцца да гэтых назваў вельмі беражліва. Нават праз 50 гадоў аўсюкоўскія (што каля маёй роднай вёскі Аўсюкова ў Расонскім раёне) Доўгія нівы засталіся Доўгімі нівамі, а Баканова гара – Бакановай гарой. Хто такі быў гэты Бакан, невядома. Мусіць, круты быў хлопец. Але стаіць пасярод Аўсюкова ягонага гара, а ў вайну карнікі спалілі вёску Баканіху. З націскам на «і». Гарэлы бор і праз пяцьдзясят гадоў застаўся Гарэлым борам. І гадоў за пяцьдзясят да мяне ён так зваўся, хаця ніякіх прыкметаў пажару там не было. Быў чысты, поўны баравікоў, бор на крутым схіле. Быў яшчэ і Роўны бор. Праўда, там не было ўжо ніякага бору, а было поле з празрыстым бярозавым гаем пасярэдзіне. Збераглася назва Доўгі мост, хаця ўжо тады заставаліся там толькі нейкія рэшткі балотнай гаці. Па такіх назвах можна вучыць гісторыю той ці іншай мясціны. Вось, да прыкладу, зберагаецца такая назва – Пеліка. Што

за дзіва, што такое – невядома, але вясковыя ўпарта называюць месца так і не іначай. Магчыма, ад фінскага pelto – поле. Або яшчэ больш цікава – Буезд. Магчыма ад таго ж фінскага puisto – зараснікі. На жаль, я не магу сказаць абсалютна нічога пэўнага пра паходжанне гэтых словаў.

Што ж тычыцца чыноўнікаў ды навукоўцаў, дык тыя імкнуцца прывесці рэчаіснасць у адпаведнасць са сваімі густамі і поглядамі на яе. Сотні гадоў стаяла паміж Дудкамі і Забор'ем вёска Папоўка. Але гадоў з сорок таму нейкі чыноўнік вырашыў, што такая назва не зусім стасуецца з дасягненнямі савецкіх людзей у галіне атэізму. Зараз вы дарэмна будзеце шукаць гэтую вёску на карце. Яна ператвораная ў Азёрную. Гэтак жа па-валюнтарысцку абыходзіліся і з іншымі, немілагучнымі з чыноўнага пункту гледжання, назвамі. Пры ніякіх прыкметаў пажару там не было. Быў чысты, поўны баравікоў, бор на крутым схіле. Быў яшчэ і Роўны бор. Праўда, там не было ўжо ніякага бору, а было поле з празрыстым бярозавым гаем пасярэдзіне. Збераглася назва Доўгі мост, хаця ўжо тады заставаліся там толькі нейкія рэшткі балотнай гаці. Па такіх назвах можна вучыць гісторыю той ці іншай мясціны. Вось, да прыкладу, зберагаецца такая назва – Пеліка. Што

на паміж Перавозам на Дрысе і Аўсюковам былі два маленькія азёркі. Іх так і называлі – Азёркі. Прычым, меншае з іх звалася Большым азёркам, а большае – наадварот – Меншым. «Ну што за праява! – здзівіліся «алімпійцы». – Бязглуздзіца нейкая.» І на карту дадаліся да незлічоных Чорных і Белых азёраў яшчэ адно Чорнае і яшчэ адно Белае, хаця мы іх так ніколі не называлі. Так згасілі яшчэ адзін агменьчык памяці, бо ніякай бязглуздзіцы тут не было. Маленькае азёрка называлася Большым таму, што яно – возера балотнае і пасупова зарастае. А ў людской памяці яно стагоддзямі зберагалася як вялікае, незарослае багнай возера. Яго атачалі зыбікія імхі, парослыя дробным балотным сасняком ды журавінамі, і давады не было ніякага зручнага падыходу. Таму там вадзілася шмат рыбы. Мой дзед (зацяты рыбак) меў там сваю ўласную дубіцу. Дубіца – на мясцовай гаворцы гэта човен, выдзяўбаны з аднаго тоўстага ствала. Па абодвух баках, каб човен не перакуліўся, былі прыбітыя шырокія дошкі – апухі. Стабілізатары па-сучаснаму.

З «грамацеямі» мне давялося сутыкнуцца яшчэ ў раннім дзяцінстве. Некаторы час у нас на практыцы быў студэнт-заатэхнік ці то з Віцебска, ці то з Мінска, ужо не памятаю.

«А русіць, а русіць!» – так насмешліва, з націскам на «і», казалі ў нас пра таго, хто імкнуўся размаўляць на рускай мове, каб паказаць, што ён не «дзе-равеньшчына». Гэты «русіць» як толькі мог. Я запомніў студэнта таму, што гэта быў першы моўны канфлікт, прычым «пакутнікамі за мову» аказаліся мы з Колькам Данчанкам па вясковай мянушцы Кіргіз. Аднойчы маладзён на вуліцы сказаў нам: «О, у вас зьдзесь аістава многа». Мы павіталі яго (вітацца са старэйшымі, нават і незнаёмымі, тады было прынята паўсюдна ў вёсках), і я адказаў, што аістаў у нас няма. «Как эта нет?» – здзівіўся хлопец. – Вот жа ані ходзят». І ён паказаў на пару буслоў з буслянятамі, якія сапраўды хадзілі па балаціне каля вёскі. «А эта не аісты, а бацяны», – паправіў я. «Няправільна вы зьдзесь гаварыце, нет такова слова. Нужна гаварыць аісты». Я збярэжыўся. Але Колька Кіргіз быў хлопцам крыўдлівым і непакорлівым да нахабнасці. «Сам ты гаворіш няправільна. – пакрыўдзіўся ён, кажучы па-нашаму, з нашым мяккім «р». – Ня ўмееш гаварыць, дык не бярыся. Аісты яму!» Мы адбегліся, пачалі тыцкаць у «вучонага» пальцамі, скакаць і крычаць: «Аісты, аісты!» – такім смешным нам падалося гэтае новае слова. Мы ведалі толькі бацяноў, а не буслоў, і зусім нічога не чулі пра аістаў. Хлопец абразіўся і паскардзіўся маёй бабулі і Колькавай матцы (Колька таксама быў бязбацькавіч «з арміі»). Расплата за непачцівасць не затрыманася, але нас не абразуміла, а натхніла на святочную помсту. З наступнага дня ўсе малыя ў нашым прагоне крычалі яму ўслед: «Аісты, аісты!» і «Даказчык, даказчык!». Бацяны так і не сталі аістамі.

**Якуб ЛАПТКА,
перакладчык**

Традыцыі і сучаснасць

«LitvinTroll» цэліць у неўміручасць

«LitvinTroll» – «Чорная Панна», М., 2013,
«Sound Age production»

Не сакрэт, што многія нават паспяховыя музычныя праекты пачыналіся з доўгіх творчых блуканняў (сярод сусветных куміраў назавем хоць бы брытанскі «Supertramp» або фінскі «Rasmus», дэбюты якіх былі больш сціплыя за гучны працяг); а вось наш «Litvintroll» сваім дэбютным альбомам «Rock-&Troll» (2008) адразу пасунуў у рэйтынгам многіх колішніх куміраў. Асабліва ўласным хітом «Купалінка» паводле непазнавальна пераасэнсаванага фальклору і гэтак жа неверагодна працэнтаным беларускім каверам (перастварэннем) шведскай песні «Пан Манэліг». Шчыльны канцэртны графік, які ўключаў не толькі бліжняе замежжа, але і прэстыжныя пляцоўкі Аўстрыі, Швейцарыі, Германіі, Скандынавіі, інтрыгаваў фанаў, але чарговага фанаграфічнага выхаду ў свет давялося чакаць 4 гады. Затое міжнародная карпарацыя «Sound Age production» забяспечыла істотнае павелічэнне тыражоў рэлізаў за кошт сусветнай дыстрыбуцыі. Дзякаваць Богу, да хатніх калекцыяў нашых меламанаў другі альбом «Чорная Панна» дайшоў прыёмальнымі коштамі ад маскоўскіх заводаў. Затое маштабны буклет з тэкстамі і каляровымі фоткамі ды паліграфічны заднік з прасечкай выдавалі сапраўдную фірму ў выдавецкім коле.

У мяне знаёмства з новым альбомам «LitvinTroll» пачалося з трэйлера, выстаўленага на шэрагу сайтаў. І хоць акрамя інтрыгуючых стылёвых карцінак там былі толькі фрагменты песень, ды яшчэ ў збедненым фармаце mp3, стала ясна: стылістыка гурта пацяжэла, набыла маштабнасць, што й паклікала ўзмацненне канцэптуальнай цэласнасці новых задумаў, завабіла музыкаў да ёмістых асэнсаванняў:

*Дуб да дуба пахіліўся,
камар з дуба заваліўся,
Аб дубовую кару
пабіў камар галаву,
Ну а потым патыліцу
аб дубову караніцу,
І яшчэ пабіў бакі
аб дубовыя сукі,
А таксама збіў калені
аб дубовыя карэнні,*

– спяваецца ў папулярнай народнай песні «Камарова смерць». Гісторыя гэтулькі падрабязная, што адразу становіцца яснай слухнасць загалюка – не жылец

камар! А песня ж жартоўная. Бо сама народная традыцыя сведчыць, што вобраз «Чорнай Панны», смертукны, нашыя продкі трактавалі натуральна: яна можа быць і змрочнай, і звыклай, усяму свой час. Як сведчаць прымаўкі народныя, «два разы не памірае, аднаго не мінаваць». Музыкі «LitvinTroll» мо' і самі пакуль не адчулі, як пераканаўча

сфармавалася ў іх канцэпцыя «Чорнай Панны». Бо мне падалася тэмай альбома не Смерць, як пісалі раней крытыкі, а само Жыццё, паколькі альбом асэнсоўвае ўсе ягонны складнікі – ад выхаду ў свет да скону. Нават таямнічы вобраз Барбары Радзівіл, Чорнай Панны Нясвіжа, якую атруціла каралева Бона Сфорца за намер пабрацца шлюбам з ейным сынам, дае прыклад рэальнай неўміручасці бязгрэшных душаў (наведайце Нясвіжскі замак, дагэтуль зможаце сустрэцца з духам):

*Калі дзень сыходзіць прэч,
усё замірае,
Я іду ў твой пакой,
і мне дух сцінае.
Прагну... быццам бы
глыток у час спякоты...*

Няма моцы больш
трываць адзіноты.
Сэрцам усім у цябе
закаханы,

Чорная Панна,
Чорная Панна,
Ў цемры маўклівай твар
твой схаваны,
Барбара!

– плача па дачаснай страце каханай мамчын сыноч, але змяніць нічога ўжо не можа. Ну што ж, мы ведаем з бразільскіх серыялаў, што «багатыя таксама плачуць». Але ж беларусы маглі ўсё ведаць з уласнай гісторыі, каб не боўталіся вечно ў чужых возграх.

Зрэшты, невыпадкова загалюная песня ў альбоме бліжэй да канца, бо пачынаецца ўсё надзвычай аптымістычна – са звароту «Да сябра» («Доўгіх год жадаем, куфлі ўздываем»). І гэта не высмактанае з пальца школьнае сачыненне, а плён рэальных жыццё-

вых сітуацыяў, перажытых музыкамі, што само па сабе сведчыць, хто гаспадар творчага натхнення: усе таленавітыя вытворы нараджаюцца пад уплывам вышэйшых сілаў. Таму альбом «Чорная Панна» слухаецца як цэльная прадуманая казка, плённае фэнтэзі.

Праўда, не скажу, што альбом аднастайна хітовы. Калі першы рэліз адназначна ўражваў усіх сусветным мега-хітом «Пан Манэліг», дык тут пасля першага праслухоўвання нават адчуванне маштабнасці не насурочыла на вусны нейкую сталую мелодыю. Няўжо ёмістая канцэпцыя навінкі абыйшла без хітоў? Сумневы развееў музычны менеджар Віталь Супрановіч, які нават падзівіўся маёй рэакцыі: «Як гэта няма хі-

тоў? А пераслухайце «Крыжак» ці «Каралёўскую», якія гэтак хістаюць, што не ўтрымацца!»

Пераслухаў. «Крыжак», пададзены як працяг «Песні пра Троляў» з першага альбома, насамрэч атрымаўся на галаву больш эмацыйным за пачатак, проста для мяне спярша растварыўся ў маштабных уплывах цэласці. А над «A King's Song» я б яшчэ папрацаваў, будучы саўндпрадзюсарам. Але й так абедзве песні пры наяўнасці аб'ектыўных хітпарадаў не мелі б канкурэнтаў, бо матэрыял – рэальны вынік Богага натхнення.

Аднак на прэс-канферэнцыі паводле гэтага рэліза журналісты спрабавалі ўзгадаць і нібыта сатанінскі

Неяк на стандартна рытарычнае пытанне «Ці можна ў нас жыць за кошт музыкі?», лідар «LitvinTroll» Андрэй Апановіч адказаў: «Гэта наша мара. Бізнесам сапраўды можа быць і музыка, але не ў нас. Праўда, нават тыя ж знакамітыя шведы «Amon Amarth» заўжды пасля чарговага тура зной ўладкоўваюцца на працы ды зарабляюць грошы не музыкой. А ў нас калісьці адзін арганізатар канцэрта, пачуўшы пра запрошаныя намі мізер – сто далапраў, расчараваўся ў гурце, кажучы: «Думаў, вы нармальныя хлопцы, а вы, бач, камерцыйны гурт!» Бадай, гэта вынік калі не сатанінскага, але й не Боскага стаўлення да працы музыкаў: чыёй бы працай ты ні карыстаўся, мусіш заплаціць, або не карыстацца – такое вышэйшае наканаванне, як гарантыя плённага жыцця.

А праца «LitvinTroll» – плён цэлага калектыву, у якім назіраюцца не толькі поспехі, але й страты. Не будзем казаць пра адмысловыя змены складу, але ўся краіна летась здрыганулася вераснёўскай весткай, калі пад час чарговых гастрольных загінуў 35-гадовы басіст Алег Клімчанка. Новы альбом не давялося дапісаць камусьці за яго, бо сваю студыйную сесію ён адпрацаваў на сто адсоткаў. Яму й прысвечаны альбом. Зноў чую тут вакал, цыстру й дуду Андрэя Апановіча, тэксты, дуду й жалейку Васіля Верабейчыкава, дадалася гітара Аляксея Жабуронка, клавішы Андрэя Гарчакова, бубны Генадзя Парахневіча. На гітарнае сола ў польскай песні «Ліпка» быў запрошаны Павал Алленчык, а ў зорнай інструменталцы «Ad Astra» (7 хвілінаў) на флейце ўзорна сыграла Марыя Шарый. Гэты трэк я б цяпер дадаў да тых двух супранавіцкіх улюбёнцаў у спіс рэальных хітоў беларускага року, хоць longversions, доўгія музычныя творы, цяпер нефармат. Мяркую, альбом «Чорная Панна» створаны навік! Пройдуць гады, дзесяцігоддзі, а жаданне вяртацца да яго не міне.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

На здымках:
канцэрт «LitvinTroll»
у мінскім клубе «Re:Public»

Калекцыянерам, і не толькі

Удод, птушка гэтага года

Птушцы 2013 года прысвечаная марка № 949, выпушчаная пры садзеянні ГА «Ахова птушак Бацькаўшчыны». На ёй змешчана **выява ўдода**.

Мастак маркі Аляксандр Міцянін, памер – 37x26 мм, друкавалася ў аркушы 7 марак і 1 купон, наклад – 70 тысячаў асобнікаў. На мініяцюры змешчаныя лагатыпы міжнароднай арганізацыі па ахове птушак «BirdLife International» і ГА «Ахова птушак Бацькаўшчыны».

Удод – птушка атраду рашкападобных. Пашыраны ў Паўднёвай Еўропе, Азіі, Афрыцы, на Мадагаскары, Канарскіх астравах і Зялёнага Мыса. У Беларусі звычайна пералётны і пралётны від, найбольш шматлікі на поўдні і рэдкі на поўначы. Селіцца на адкрытых месцах з рэдкалесем, гаямі, кустоўем, на ўзлесках, выганах, у старых парках, садах, уздоўж дарог.

Корміцца на зямлі насякомымі і беспазваночнымі. Афарбоўка апярэння стракатая: вохрыста-рудая з чорным і белым. На галаве добра развіты веерападобны чубок вохрыстарудога колеру з чорнымі кончыкамі пёраў. Прылятае ў красавіку. Шлюбны крык – глухое «уп-уп-уп...уп-уп». Гнёзды ладзіць у пнях, дуплах, каменных крушнях, у падмурках, нават – у парожніх вуллях. На поўдні Беларусі бываюць нават 2 кладкі яек за сезон. Адлятае ўдод у жніўні паасобку або невялікімі групамі.

У дзень выхаду на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (мастак штэмпеля і канверта А. Міцянін). Да выпуску таксама выдадзена паштоўка для картмаксімума.

Дзякуем за дапамогу ў падрыхтоўцы рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

Фрагменты дакументальнай аповесці

(Працяг. Пачатак у №№ 21–25)

Як бацяныты з гнязда

Маці стала заўважаць, што ў Гунэфы перамяніўся характар – задуменная, маўклівая ходзіць.

«Дзеўкай становіцца наша Гунэфа», – думала пра сябе Міхаліна.

Аднаго разу, калі маці рыхтавала абед, падыйшла да яе і на вушка прашаптала:

– Мама, мяне Янка замуж заве. Кажы, што кажае. Я таксама без яго жыць не магу...

– Каханне можа быць дарам, дарагая дачушка, але і насланнем таксама, – рэўнасна выказалася маці, але тут жа схмянулася:

– Ідзі, дачка, час ужо сваю сям'ю завадзіць. Хай сватоў засылае.

Янка жыў у вёсцы Быкаўшчына (цяпер былой), што раскінулася ўздоўж лесу за Журавоўшчынай.

Пасля сціплага вяселля маладая засталася ў хаце мужа. У шчаслівай сям'і нарадзілася дзятка, а затым і хлопчык.

Падышоў узрост і Мікалаю сем'янінам становіцца. Ён быў дужа сціплы, спакойны, ураўнаважаны, разважлівы, задумены; прыгожы, высокі ростам хлопец. Пасваталі яму Любу, дзятку з Пастаўшчыны. Адным вокам толькі і бачыў яе, бо аб усім сваты дамаўляліся. Бацькі маладой настаялі, каб тыя жылі ў іх. Бацькам Мікалаю не вельмі падабалася, што пасля вяселля сын пераедзе да жонкі.

Дзякуй Богу, дзятку трапілася ладная, і ў каханні, і згодзе жылі. Люба нарадзіла двое дзетак.

Як стукнула 20 гадоў Мар'яну – пайшоў службы ў Чырвоную Армію, трапіў у Свядлоўск (цяпер Екацярынбург). У вайну працаваў там на ваенным заводзе. Сустрэў сваю суджаную, выхавалі дзятку і хлопчыка. Так і застаўся Мар'ян у тым горадзе.

Дасягнуў паўналецця Антон. Яго ўзяў бацька на працу лясным аб'ездчыкам. Цяпер абодва прыносілі ў дом заробкі.

– Усё ў нас радком ідзе. Дзеткі добрыя гадуецца. Будзе за кім старасць захінуць. Яны нас у крыўдзе не пакінуць, – разважалі паміж сабой, ужо не маладыя бацькі. Жыццё ў лесе здавалася своеасаблівым, адасобленым ад іншых людзей, ад суседскіх вачэй, ад зайздасці і злосці.

Разбураныя планы

Квітнела лета 1941 года. Здавалася, да гэтага так шчодро ніколі сады не цвілі ўвесну, а потым – усыпанымі зялёнымі, недаспелымі яблыкамі.

І тут аднаго дня са страшнаю весткай вярнуўся бацька з працы:

– Вайна пачалася! Фашысты рвуцца на Маскву...

Пра тое, што чакае людзей наперадзе, ніхто і думаць не мог. Некаторым прыход фашыстаў падаваўся як непазбежнае няшчасце. Але са словаў выпадковых заезджых разумелі, што гэта нешта вельмі страшнае.

Змяніліся ў твары старэйшыя сыны Антон, Альбін, Зыфрыд, якія жылі яшчэ пры бацьках. Падлеткі разумелі, што магчыма, давядзецца ім зброю ў рукі браць. Толькі нічога не разумелі малодшыя Марыя і Тамаш, якім было адпаведна 9 і 7 гадоў. Немаладыя бацькі: Міхаліне Якаўлеўне – 53, а Вікенцію Фамічу – 60 гадоў. Думалася, што вайна толькі дзесьці далёка, а ў гэтыя мясціны не дойдзе, што перажывуць у лясным куточку ўсе навалы: яны ж нікому шкоды не прыносілі, і іх ніхто не зачэпіць. Але памыліліся.

У 1942 годзе дайшла вайна і да цяга, ляснога хутара, да бліжэйшых каля лесу вёсак. Мірным жыхарам на акупаванай тэрыторыі стала жыць невыносна. Толькі на ўраджай таго года шаркаўшчына і вяскоўца абавязалі здаваць з гектара зямлі ўстаноўленую колькасць жыта, аўса, свініны, бульбы, сена, саломы, малака. А хто не выконваў загад – рабілі вобыск і забірлі хлеб, мяса, жывых свіней.

Той год выдаўся ўраджайным – намалалі шмат жыта, накапалі бульбы, добры прыплод дала ў хлявах жывёла. Думалася, што ўсё прыдасца для саміх.

(Працяг на стар. 8)

Ліпень пякучы, але даручы

Уздоўж

2. «Падняўся грыбнік да дня – // ... ліпеня» («... ліпеня», Е. Лось). 5. ... косіць і жне, доўга спаць не дае (прык.). 10. Ранняя птушачка ... цярэбіць, а позняя вочкі трэ (прык.). 11. Зарадзіў званец – хлебу ... (прык.). 12. На Гаўрылей (26 ліпеня) засцерагаліся, каб град не пабіў ... 15. Апошняя літара грэчаскага алфавіта. 16. Хто ў ліпні на полі праце, таго ўзімку і ... сагрэе (прык.). 17. Верхні слой зямной кары. 18. «... суніц, чабору // І сырадою з мятай»

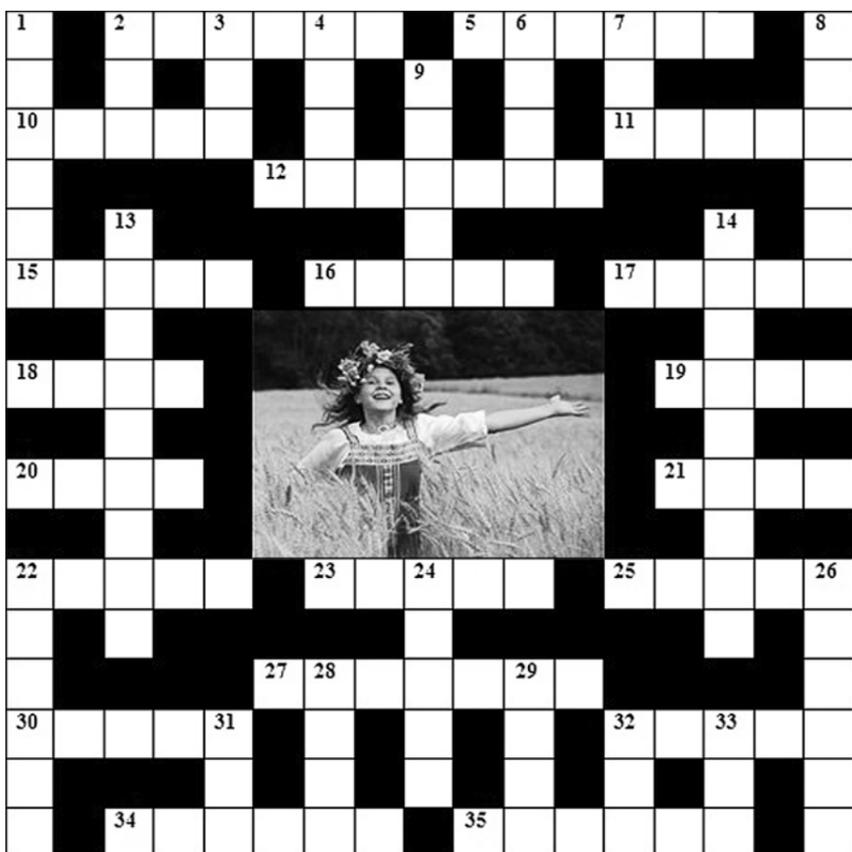
(«Ліпень», А. Ярашонак). 19. Плады, якія апалі ад ветру. 20. Гадала ... дзеці, ды няма на што глядзеці (прык.). 21. «У купальскую ноч // над прасторамі вод // цалаваліся ... з калінаю» («У купальскую ноч», П. Трус). 22. Белы парашок, што выкарыстоўваецца ў медыцыне. 23. Ліпень-...: шчодры на духмяныя ягады (прык.). 25. Мужчынскае імя. 27. Калі ... паспявае, то паспела і жыта (прык.). 30. «Мядовы ... яблынь, сена // З маленствадушу ахмяляў» («Ліпеньскім ранкам», М. Ляшчун). 32. ... пуды прыносіць (прык.). 34. «А ... –

ну хоць крычы! – // За горла пальцамі сціскае» («Спякота», Я. Малец). 35. Дрэва, на якім на Купалле любяць гойдацца русалкі.

Упоперак

1. Скідванне ці замена покрыва; у буйных птушак ... пачынаецца ў ліпені. 2. «У мроку нікне ... кашлаты, // Бы нейкі хітры чарадзеі» («Рыбакова хата», Якуб Колас). 3. ... і Леў; знакi задзяка ў ліпені. 4. «Ітак, заціхлі сенажаці, // Пайшла ... адпачываці» («Новая зямля», Якуб Колас). 6. Зуб, які ў некаторых жывёлінаў выступае з рота. 7. Жаласны працяглы стогн. 8. Конь у гаспадарцы – ... (прык.). 9. Калі на Пятра (12 ліпеня) пойдзе дождж, будзе жыта, як ... (прык.). 13. Ліпень – ... лета (прык.). 14. Прысвятак беларускага народнага календара (29 ліпеня); дзень «зазубрывання» сярпоў, падрыхтоўка да жніва. 22. Разбурыў ... – повен двор дравец (прык.). 24. У ліпені ... радуецца (прык.). 26. Назва ліпеня ў выданнях Ф. Скарыны. 28. ... ды лебяды – для палетка бяда (прык.). 29. Багіня лета. 31. Рост, развіццё. 32. Усё шкоднае. 33. Старажытная назва г. Оршы.

Склад
Лявон
ЦЕЛЕС

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Штаб фашыстаў размяшчаўся ў Шаркаўшчыне. Але разведка даходзіла і да лясных вёсак, бо ведалі, што ў лесе могуць быць партызаны.

Жыхары расказвалі: «Прыязджаюць аднаго дня аж 20 конных падводаў з Шаркаўшчыны ў Журавоўшчыну па бульбу. Вяскоўцы загрузілі ўсе вазы. Немцы арудавалі днём, а партызаны за імі назіралі і прыходзілі ў вёскі ўначы».

У лясках партызаны капалі зямлянкі (і цяпер на іх рэшткі можна натрапіць). У Журавоўшчынскім лесе можна было схавцца ад ворага. А прыпыніцца, абагрэцца – на хутары Царкоўнае. Лясная хацінка ператварылася ў часовы штаб. Камандзіру 4-й партызанскай брыгады Буралі расказвалі пра мясцовасць. Міхаліна Якаўлеўна як умела і магла дапамагала палявым санітарам ратаваць параненых, рабіла перавязкі, паіла зёлкамі, назапашанымі ў лесе і на лузе.

Фашысцкая разведка ўдзень наведвалася ў вёскі, хаты якіх прытуліліся да лесу – Журавоўшчына, Быкаўшчына, Стайкі, Куялеўшчына, Падрэзаўшчына, Ігнальца, Бялькова, Строна, Сухабор'е (цяпер Былья), Кушталі, Трабаўшчына, хутары Дзікія, Сялібка, Вязовец і шэраг іншых.

Заставацца Буралям жыць у лесе з кожным днём становілася ўсё небяспечней. Былі і жыхары, якія працавалі на фашыстаў ды маглі данесці на іх за сувязь з партызанамі.

– Будзем збірацца ў адно гняздо. Мы павінны быць як лісточкі аднаго дрэва, – гаварыла маці.

– А куды паедзем? – у адзін голас запыталі дзеці.

– У Быкаўшчыну, да Гунэфы, – прапанаваў бацька.

* * *

Мікалая з сям'ёй, якія жылі на той час у Паставах, свае клопаты даймалі.

– З дня на дзень цябе могуць забраць на фронт, а як я адна з дзецьмі буду? – завяла Люба размову з мужам. – Трэба, Мікола, нам усё абдумаць, калі давядзецца з дзецьмі застацца, дзе лепей быць.

– Паедзем да Гунэфы ў Быкаўшчыну. Там і бацькі непадалёку жывуць – прапанаваў той.

Выбралі дзень, калі рушыць у дарогу. Заспаняны дзеткі пазяхаючы ўскараскаліся на вазок і селі за бацькамі, прытуліўшыся адно да аднаго.

– Ну, з Богам!

Калі сонца ўжо было ў зеніце, прыехалі ў Быкаўшчыну, да сястры Гунэфы. Тая параіла паглядзець дом, што пуставаў у суседняй вёсцы Стайкі. «Калі спадабаецца, то можна там паяліцца жыць», – прапанавала сястра. Але пакуль гасцявалі ў Гунэфы, даведаліся, што і бацькі збіраюцца прыехаць сюды. Мікалаі задаволена пляснуў у ладкі:

– Пры адным месцы ўсе будзем. Гэта ж вельмі добра. Як у дзяцінстве збяремся разам.

Выпрабаванні

Раненька Буралі забегалі па пакоях, сталі збірацца ў дарогу. Што лепшае – загадзя закапалі ў надзейным месцы. Яшчэ з вечара самае неабходнае было пагружанае на падводу.

Бацька абамкнуў пабудовы з думкаю вярнуцца. Да павозкі ззаду прывязалі на вяроўцы кароўку. Ехалі павольна лясной, не вельмі раз'езджанай, дарогай. Асцярожна дабіраліся да селішча, прыслухоўваючыся да кожнага шоргату, і аглядаліся наўкола. Праз нейкі час у прасвеце паміж дрэвамі можна было заўважыць хаты вёскі.

– Што там такое? – тузануў на сябе лейцы Вікенцій Фаміч. – Тр-тр-т.

Гаспадар прыжмурыўся:

– Не мясцовыя там людзі снуюць ад хаты да хаты.

І адразу зразумеў:

– Гэта ж фашысты! Што рабіць будзем? Дадому вяртацца няма сэнсу. Наперад ехаць – ворагу ў лапы. Нейкая ж сволач далажыла, што там могуць быць партызаны.

Раптам знайшоўся Вікенцій Фаміч:

– У лесе ёсць так званая «балацінка». Вось там і пераначуем. А раніцай – што Бог дасць. Магчыма, усё абціхнецца.

Заехалі ў глыб лесу. Распрэглі коніка, знялі хамуціну, прывязалі яго да воза. Маці падаіла карову, павячэралі на свежым паветры тым, што мелі: малако, вялікая міска дранікаў, якіх напакла гаспадыня ў дарогу і закруціла ў суконную хустку, каб не астылі.

Пераначавалі Буралі на «балацінцы» і зноў рушылі куды намерыліся. Праехалі той жа дарогай праз лес і амаль на выездзе пачулі дзіцячы і жаночы плач, крыкі, стогны, мыканне жывёлы, брэх сабак, мяўканне катой, гучнае кудактанне кураў.

Партызаны на гэты час пакінулі Журавоўшчынскі лес і групамі выйшлі ў іншыя месцы. І тады фашысты ўчынілі расправу над мірнымі жыхарамі лясных вёсак, помсцячы ім за дапамогу партызанам.

(Працяг будзе)

Ліпень

18 – Ганестава Людміла Раманаўна (1923, Лёзненскі р-н – 2009), беларуская спявачка, заслужаная артыстка Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

18 – «Палескі» (1988), дзяржаўны радыёцыйна-экалагічны запаведнік – 25 гадоў з часу заснавання.

20 – Куляшова Галіна Рыгораўна (1928, Гомель – 2005), беларускі музыказнаўца – 85 гадоў з дня нараджэння.

21 – Краснянскі Уладзімір Гаўрылавіч (1863, Расія – 1930), беларускі краязнаўца, педагог – 150 гадоў з дня нараджэння.

23 – Бельскі Алесь (Аляксандр) Іванавіч (1963, Слуцкі р-н), літаратуразнаўца, празаік, педагог – 50 гадоў з дня нараджэння.

24 – Кобец Рыгор Якаўлевіч (сапр. Сандыга Міхаіл Мусіевіч; 1898–1990), пісьменнік, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 115 гадоў з дня нараджэння.

24 – Музей-сядзіба «Пружанскі палацык» (Пружаны; 1993) – 20 гадоў з часу заснавання.

25 – Высоцкая Надзея Фёдораўна (1943, Расія), мастацтвазнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) – 70 гадоў з дня нараджэння

25 – Малышэўскі Іван Ігнатавіч (1828, Наваградскі пав. – 1897), гісторык царквы, славяназнаўца, асветнік – 185 гадоў з дня нараджэння.

25 – Маркін Пётр Аляксандравіч (1903, Расія – 1958), беларускі акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

26 – Грамовіч Іван Іванавіч (1918, Мінскі р-н – 1986), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

27 – Сцяпан Чуткі (сапр. Сямашка Сцяпан Пятровіч; 1898, Полацкі р-н – 1965), беларускі празаік – 115 гадоў з дня нараджэння.

29 – Юрка Лявонны (сапр. Юркевіч Леанід Мікалаевіч; 1908, Чавусы – 1937), беларускі паэт – 105 гадоў з дня нараджэння.

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Сустрэў у Мінску аўцюкоўца. Ён – вялікі начальнік у сталіцы. Сур'ёзны, дзелавы.

Прызнаўся яму:

– Еду ў Аўцюкі!

Начальнік раптам ажывіўся, на хмурны твар ускочыла ўсмешка.

– А ты, каласок, маеш візу туды?

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІФА-ПАЭТЫЧНЫЯ МАТЫВЫ ў літаратуры – зварот да матываў і вобразаў, запазычаных з міфалагічнай спадчыны (усходнеславянскай і антычнай), выкліканы істотнымі эстэтычнымі запатрабаваннямі мастацкай творчасці (паглыбленне народнасці, імкненне да вышэйшай ступені філасофска-мастацкага абагульнення – сінкрэтычнасці вобразнага мыслення). Літаратурная міфалагізацыя выступае ў якасці абагульняльнай метафары і сродку літаратурнай паэтызацыі. Багацце нацыянальнай міфалогіі ў літаратуры сведчыць пра пэўную глыбіню адлюстравання калектыўнай свядомасці народа, пра ўзровень яго маральнага і духоўнага самавыяўлення. Ужо ў творчасці М. Гусоўскага ярка выявілася тэндэнцыя непасрэднай міфалагізацыі і адкрытай паэтызацыі роднай зямлі. У «Песні пра зубра» (1522) зубр – гэта і рэальны звер Белавежскай пушчы, і алегарычны вобраз роднага краю. Звяртаўся да міфаў Ф. Скарына з мэтай уздзейнічаць на маральнае выхаванне і духоўнае развіццё народа дзякуючы іх прытчавам біблейнаму зместу. У XVI–XVIII стст. з-за панавання рацыяналізму міфалагічны элемент у беларускай літаратуры звужаецца. Але ў перакладных творах (напрыклад, у шматлікіх спісах «Александрый»), у школьных драмах міфалагічныя і фантастычныя вобразы прад-

стаўлены багата. У «Прамове Мялешкі» і ў «Лісце да Абуховіча» зноў адраджаецца адкрытая паэтызацыя роднага краю, асабліва міфалагізацыя яго патрыярхальнае мінулае. У школьных інтэрмедых XVII–XVIII стст. побач з міфалагічнымі героямі выводзіцца вобраз простага селяніна. Тэндэнцыя адыходу ад міфа антычнага выразна выяўляецца ў ананімных травесцічных паэмах «Энеіда на выварат» і «Тарас на Парнасе», дзе фігура селяніна ўраўноўваецца з міфалагічнымі багамі.

В. Дунін-Марцінкевіч, узаўляючы мясцовыя міфы пра гістарычнае мінулае краю, паэтызаваў традыцыйныя патрыярхальныя народныя звычаі, адкрываў у іх глыбінны маральны і духоўны змест, узвялічваў гераізм продкаў, параўноўваючы іх подзвігі з подзвігамі герояў антычнасці («Травіца брат-сястрыца», «Люцінка, альбо Шведы на Літве» і інш.). Значэнне легендарнага асабліва вялікае ў творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча, бо ён пісаў у час актыўнага фармавання нацыянальнай свядомасці ў літаратуры. Ф. Багушэвіч таксама звяртаўся да ўмоўнай вобразнасці («Хцівец і скарб на святога Яна», «Гдзе чорт не можа, там бабу пашле»), аднак у цэлым яго творчасць хутчэй канкрэтна-аналітычная, чым паэтычна-алегарычная.

(Заканчэнне артыкула ў наступных нумарах)